

Sándor József Sztáncsu, *Grupul cultural Ariușd pe teritoriul Transilvaniei*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015, 593 p.

Sándor József Sztáncsu
GRUPUL CULTURAL ARIUȘD
PE TERITORIUL TRANSILVANIEI

Lucrarea semnată de Sándor József Sztáncsu este dedicată arealului ariușdean al complexului cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie și vine să acopere un gol din literatura de specialitate, deoarece evoluția acestuia în zona Transilvaniei nu a beneficiat, până în prezent, de lucrări monografice, ci doar de contribuții punctuale.

Cu o structură de nouă capitole, conținutul lucrării este precedat de o *Prefață* (p. 9-12), semnată de prof. univ. dr. Attila László, și de un *Cuvânt înainte* (p. 13-15) ce aparține autorului.

În *Introducere* (p. 17-21) autorul subliniază importanța și rolul culturii cu ceramică pictată (Ariușd-Cucuteni-Tripolie) în contextul eneoliticului sud-est european și insistă asupra unor probleme terminologice, justificând, printre altele, și utilizarea termenului de „grup Ariușd”, care reprezintă „ramura vestică a culturii Cucuteni” (p. 19).

Capitolul dedicat *Istoricului cercetărilor* (p. 23-41) prezintă evoluția săpăturilor efectuate în stațiunile ariușdene, dar și evoluția ideilor privitoare la interpretarea materialelor arheologice. Sunt aduse în discuție cercetările întreprinse la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea (o atenție deosebită fiind acordată investigațiilor realizate de Fr. László), cele efectuate în perioada interbelică și în cea postbelică (perioadă marcată, în special, de reluarea, în anul 1968, a săpăturilor în așezarea eponimă, dar și de cercetarea stațiunii de la Malnaș Băi) sau cele realizate în ultimele decenii (un rol însemnat fiind jucat de săpăturile de la Păuleni).

Cel de al III-lea capitol este dedicat *Corpusul-ului descoperirilor* (p. 43-103) și cuprinde un catalog al așezărilor ariușdene. Acesta însumează un număr de 90 de mențiuni, dintre care: 77 puncte cu descoperiri sigure și un număr de 13 puncte cu descoperiri „incerte, dar probabile”. Nu în ultimul rând, o secțiune include o serie de așezări/puncte arheologice cunoscute în literatura de specialitate, dar care fie s-au dovedit a nu fi situri arheologice, fie nu conțin materiale arheologice de interes pentru subiectul abordat în cadrul lucrării. Catalogul așezărilor a fost întocmit pe baza datelor extrase din

literatura de specialitate, informațiile fiind însă verificate în teren și completate cu date referitoare la poziția geografică a siturilor arheologice (coordonate GPS).

Cel de al IV-lea capitol, *Habitatul* (p. 105-137), aduce în discuție, într-o primă fază, *Mediul natural* (p. 105-108) al zonei ocupate de comunitățile ariușdene. Sunt tratate, pe scurt, particularitățile reliefului, cele ale climei și solurilor, dar și cele ale vegetației actuale. Autorul subliniază dificultățile întâmpinate în reconstituirea mediului natural preistoric datorate, în principal, sărăciei datelor arheobotanice și arheozoologice. Atenția se concentrează apoi asupra *Ariei de răspândire* (p. 108-110) a siturilor arheologice, iar un alt subcapitol este dedicat *Așezărilor* (p. 110-137). Acesta întrunește date despre amplasamentul și dimensiunile locuirilor, dar și câteva observații legate de durata de utilizare a acestora, organizarea internă, precum și informații despre sistemele de fortificare. De asemenea, sunt tratate și aspecte legate de structurile de locuire, fiind discutată problema tipului de locuință (locuințe adâncite și de suprafață). În această direcție sunt oferite și o serie de date inedite recuperate din jurnale de săpătură păstrate în arhivele unor instituții. Nu în ultimul rând, sunt expuse informații referitoare la sistemul de construire a locuințelor și la „arhitectura” interioară a acestora. Tot în cadrul acestui subcapitol este tratată și problema diferitelor complexe arheologice, precum cea a gropilor (menajere sau de provizii), a cuptoarelor de ars ceramica descoperite în stațiunea de la Ariușd sau a diferitelor tipuri de instalații de încălzire (vetre și cuptoare).

Al cincilea capitol al lucrării cuprinde date despre *Vestigiile culturii materiale* (p. 139-217). Sunt tratate, în subcapitole separate, ceramica, obiectele de lut ars, utilajul litic, artefactele din materii dure animale, dar și cele din metal. O atenție deosebită este acordată ceramicii, fiind prezentate o serie de date legate de procesul tehnologic al acesteia (pastă, degresant, pigmenți, tehnici de modelare și ardere), dar, datorită posibilităților de stabilire a unor elemente de periodizare și cronologie, interesul autorului a fost reținut în principal de stilurile decorative, precum și de tipologia formală. În ceea ce privește tehnicile de decorare a ceramicii, autorul distinge două categorii principale: ceramica cu decor adâncit și ceramica cu decor pictat (bicrom și tricrom). Privitor la formele ceramice, tipologia formulată cuprinde 15 categorii (fiecare cu mai multe tipuri și variante), definite, în principal, după funcționalitatea vaselor. De asemenea, autorul încearcă să stabilească o serie de asocieri între anumite tipuri de vase și decorul realizat pe acestea. Subcapitolul dedicat obiectelor de lut ars sintetizează informații referitoare la

diferite tipuri de podoabe sau obiecte cu un caracter simbolic (mărgele, discuri ornamentale, topoare miniaturale sau „amulete în formă de pintaderă” – obiecte specifice grupului Ariușd) sau privitoare la obiectele de uz cotidian (fusaiole și greutăți), dar și date despre pintaderele de lut ars. Utilajul litic (cioplit și șlefuit) este ordonat tipologic, fiind prezentat din punctul de vedere al posibilei funcționalități, iar subcapitolul conține și câteva informații generale privitoare la materia primă utilizată de comunitățile ariușdene. Industria materiilor dure animale, reprezentată atât prin unelte, cât și prin obiecte de podoabă, este discutată, în principal, prin prisma tipologiei funcționale, fiind prezentate diferite categorii de artefacte, structurate în 13 categorii. Capitolul se încheie cu o discuție asupra metalurgiei și a obiectelor de metal (aramă și aur), secțiune în care sunt descrise și ordonate tipologic diverse piese descoperite în stațiunile ariușdene.

În capitolul VI, *Economia și societatea* (p. 219-234), sunt prezentate, într-o primă parte, ocupațiile de subzistență specifice vieții sedentare, precum cultivarea plantelor (documentată doar indirect, prin intermediul diferitelor tipuri de unelte) și creșterea animalelor, dar și alte îndeletniciri, unele cu un caracter sezonier, precum culesul sau vânătoarea. De asemenea, autorul tratează schimburile inter-regionale prin prisma materiilor prime și a resurselor naturale provenite fie din apropierea arealului locuit de comunitățile preistorice ariușdene, fie din alte regiuni, mai mult sau mai puțin îndepărtate (diverse tipuri de roci, valve de scoici *Spondylus*, zăcăminte de aramă, zăcăminte de sare), documentând astfel contactele, legăturile și relațiile comunităților ariușdene cu diferite zone și medii culturale. Nu în ultimul rând, sunt aduse în discuție și unele probleme legate de organizarea socială, tratate în principal prin prisma descoperirilor arheologice. În această direcție, o atenție deosebită este acordată conținutului depozitului de obiecte de prestigiu provenit din stațiunea eponimă, dar sunt menționate și alte categorii de piese, precum sceptrele, toate acestea indicând, în opinia autorului, existența unei elite. În final, discuția se oprește sumar și asupra unor categorii de meșteșugari, precum olarii și metalurgii, cunoștințele tehnologice deținute de aceștia individualizându-i în cadrul societății.

Următorul capitol este dedicat diferitelor aspecte ale vieții spirituale (p. 235-254). Sunt descrise categoriile de artefacte a căror interpretare este legată de sfera religiei: plastica antropomorfă și zoomorfă, vasele antropomorfe și zoomorfe sau protomele animaliere, precum și variate obiecte antropomorfizate (în special cozi de linguri sau polonice), dar și alte piese cu un caracter cultic (măsuțe-altar sau modele miniaturale de mobilier). Tot în

cadrul acestui capitol, autorul aduce în discuție și depunerile rituale observate în câteva stațiuni ariușdene (unele dintre ele legate de anumite ritualuri de fundare a locuințelor), dar și descoperirile cu caracter funerar de la Ariușd și Doboșeni.

O atenție deosebită este acordată periodizării și cronologiei grupului Ariușd, informații expuse în cel de al VIII-lea capitol al lucrării (p. 255-282). În absența unui lot consistent de date radiocarbon, autorul se bazează, în formularea ideilor, în principal pe caracteristicile ceramicii și pe sincronismelor cu fenomenele culturale învecinate, în special cu cultura Cucuteni. Astfel, evoluția grupului Ariușd a fost împărțită în trei faze (I, II, III). Faza timpurie (I) este sincronizată, în linii generale, cu sfârșitul etapei Cucuteni A₁ și începutul etapei Cucuteni A₂, faza dezvoltată (II) ar corespunde sfârșitului etapei Cucuteni A₂ și primei părți a fazei Cucuteni A-B (în această fază încadrându-se majoritatea așezărilor cunoscute din arealul transilvănean), iar faza târzie (III) este sincronizată cu sfârșitul fazei Cucuteni A-B și începutul fazei Cucuteni B.

În *Încheiere* (p. 283-287), autorul reia principalele idei expuse pe parcursul lucrării, evidențiind aspectele de noutate aduse de realizarea primei priviri sintetice asupra grupului Ariușd.

Volumul este însoțit de o Anexă (p. 289-291), care întrunește analizele spectrografice efectuate pe o serie de obiecte de aramă provenite din siturile de la Araci, Ariușd, Murgeni, Odorheiu Secuiesc, Reci și Sândominic, de un amplu rezumat redactat într-o limbă de circulație internațională, dar și de o bogată ilustrație, situată atât în cadrul textului, dar și la finalul lucrării. La toate acestea se adaugă Lista Ilustrației, Lista Abrevierilor utilizate în text și, bineînțeles, Bibliografia cu sursele documentare citate.

Introducând în circuitul științific numeroase informații inedite sau greu accesibile din motive lingvistice, studiul semnat de Sándor József Sztáncsu se constituie într-o lucrare de referință, completând bibliografia dedicată complexului cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie.

Loredana SOLCAN